

consent leges, cum quis id, quod sibi deberi putant, non per iudicem reposcit (4).

(1) *Tob IV. v. 16.* — (2) *Math. VII v. 12.*

(3) Memorabile exemplum extat *l. in summa. 2. §. 5. D. de aqua, et aquæ pluviarum arcend.* Hinc regula statuitur, « quod tibi non nocet, alteri vero prodest, id ut « patiaris in re tua, compelli potest. »

(4) Confer elegans decretum *Marci l. 13. D. quod met. caus. gestum erit.*

§. XVIII. Jus ad personas relatum vel, *internum* dicitur, cujus usus non inter homines tantum impunitatem habet, sed naturali quoque obligationi consentaneus est, et immunem a peccato coram summo Deo et conscientie tribunali præstat: vel *externum*, cujus usum nature quidem, non tamen hominum leges improbant, ac persequuntur. Unde consequens est, natura jus externum nullum esse (1), nisi illud dicere velis, quo ipsa natura vetat eum, qui obligationi imperfecte deest, vi adigere, ut satisfaciat.

(1) Vidit Tullius *l. III. Offic.* quid ob eam causam inter humanas ac naturales leges intersit: « aliter leges (humanæ) aliter philosophi (tractantes jura nature) tollunt astutias. Leges, quatenus manu tenere res possunt: philosophi, quatenus ratione et intelligentia. » Dien Seneca *l. 2. c. 27. de Ira*: « quam angusta innocentia est, ad legem bonum esse? quanto latius officiorum patet, quam juris regula? »

§. XIX. Denique notatu digna est jurium distinctio, in ea, quæ remitti, seu transferri, seu cum aliis communicari non possunt, quæque vere, ac stricte *personalia* dixeris, eoquod nec eorum usus per alium possit exerceri (1), alia remitti possunt penitus, vel quoad usum per alios exerceri, aliisque delegari, sic tamen, ut omnis actuum auctoritas ab eo maxime pendeat, in quo jus tanquam in radice hæret. Cujusmodi vero sit jus quoddam, ex fine illius, origine, natura officii, cui cohæret, colligendum est. (2)

(1) Potestas seu jus mariti in corpus uxoris communicari cum alio non potest. Conf. propositio 50 inter confixas ab Innocentio P. XI. Nec Clericus renunciare potest immunitati toti statui concessæ. *C. si diligenti 12. et C. significasti. 18. de foro competent.* Nec quisquam renunciare potest juri comparandæ æternæ salutis, et usui mediorum ad eam penitus necessariorum; idque fere contingit, si cum jure obligatio in eodem subjecto conjuncta est, aut quamdiu quis munere fungitur, cui et jus et obligatio annectitur.

(2) Vulgo dicitur, quemvis posse renunciare juri suo; sed id latissime sumi non debet, ut ex dictis patet. Creditor quidem debitori remittere jus, aut juris partem potest, ac sæpe alias partem libertatis abdicare quis potest (§. XV. b.); alias autem duntaxat usus et exercitium delegatur, vel potius jus ipsum exercetur per alios; e. g. potestas regum per ministros, quo sensu dicitur: « potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. » *c. 68. de R. J. in VI.*

CAPUT IV.

Obligationes et Jura nature reducuntur ad unum principium generale.

ARGUMENTUM.

XX. Dissensio auctorum de principio juris naturalis, ejusque dissensionis causa.

XXI. Constituitur principium essendi et cognoscendi.

XXII. Inde fluit generale principium practicum.

XXIII. Hypothesis Hobbesii.

XXIV. Theoria Pufendorffii.

§. XX.

DE principio naturalis juris longior vulgo et implicatior, quam utilior disputatio est. Plerique enim, postquam diu inter se illius causa digladiati sunt; quasi nihil evicissent, quod in posterum usui esset, reliquas juris partes ex aliis atque aliis principiis derivare adlaborant. Quo igitur citius finem attingat hæc disceptatio, quæ infinita videri queat, ingentis dissensionis, quæ inter tractatores disciplinæ intercedit, certe quidem intercedere videtur, causas primo afferamus:

(a) In ipsis Jurisprudentiæ naturalis limitibus designandis magna jam varietas et inconstantia est. Scientiæ, instar rerum partibus concretarum, ingenti doctrinarum ac præceptorum numero coalescunt. Dum igitur alius plura, alius pauciora amplectitur capita, et ab aliis assumpta ipse ad aliam rejicit facultatem, vel ab aliis rejecta arripit; fieri non potest, quin admodum variæ, et propemodum liberæ istiusmodi complexiones existant, quibus certæ disciplinæ nomen imponunt. Id fatum est jurisprudentiæ naturalis; sunt enim, qui sola fere socialitatis officia ei adscribunt, rejectis ad theologiam iis, quæ ad Deum pertinent, aliisque ad ethicam, quibus seipsum regere atque excolere homo debet. Quid, quod ex socialitatis officiis ea duntaxat selecta sint a nonnullis, quæ juris perfecti censentur, et coactioni subjacent, relictis ceteris. Alii sola externa officia sumserunt tractanda, omissis internis, ex quibus tamen vis omnis ac decor in vitæ honestatem profluit. Ut quid sentiam, brevi exponam, philosophia practica seu moralis, disciplina est, vel potius complexio plurium disciplinarum, quæ humanas actiones ad honestatem ac beatitatem dirigunt, ex præscripto rationis. De vivendi

præceptis autem ratione cognitis illud primo ambigi potest, ac discipulari debet, quid per naturam fieri possit, aut omnino debeat ex obligatione quadam. Hæc enim si obscura aut incerta sint, deliberari sine scelere non potest, utrumne eligi quid debeat, an præ ceteris expediat, quæ via obtineri queat. Primum igitur in moralibus disciplinis locum jurisprudentia obtinet naturalis; nisi probabili quorundam instituto philosophia practica universalis sit præmittenda, quæ de *entibus moralibus*, ut vocant, perinde tractet, ac ontologia seu philosophia prima notionem, ac principia tradit ad scientias maxime theoreticas pertinentia. Posito eo jurisprudentiæ velut fundamento de variis viis ac rationibus consequendæ virtutis ac felicitatis recte agitur; quod ethicæ proprium faciunt non pauci. Similiter de domestica societate ac civili, quid juris atque obligationis sit, quod in patrem-familias et familiares, quod in imperantem ac subjectos cadit, explicandum prius est, quam de ratione utilitatis, aut via rem familiarum aut publicam provehendi, tractatio aut deliberatio instituat (1).

(b) Altera dissensionis causa de constituendo juris principio in loquendi inconstantia, ac farragine et varietate vocabulorum sita est, qua res et cogitata eadem, vel parum certe discrepantia aliter atque aliter efferunt. Quam socialitatem multi appellant, eandem alii mutuam benevolentiam, amorem mutuum, mutuam conservationem ac perfectionem vocitant. Alii illud tantum in ore habent: *quod tibi non vis fieri: et quodcumque vultis, ut faciant vobis homines*. Proderunt ætate nostra non pauci, qui definiendi, explicandique notiones finem facendi nullum; cum enim in origines idearum parum inquisierint; nec unde inchoandum sit, nec ubi desinendum, didicerunt. Verba enim, quibus notiones finiunt, verba gignunt, quorum notio pariter finienda ac figenda est. Sunt definiendi quædam formulæ, quæ statum rei, ut in se est, exprimunt, aliæ referuntur ad facultatem quandam mentis nostræ, cui res objectæ sunt. Utrisque res et cognitiones respondent eadem, at non eadem voces. Hinc discrepantia in definienda *obligatione, lege naturæ, regula moralitatis, bonitate ac malitia morali*, profecta est.

(c) Tertia est dissensionis causa, mirifica officiorum connexio, quæ aut summum Deum respiciunt, aut hominem ipsum, aut alios: dein par connexio tam utilitatum, quæ expleto quovis officiorum genere proveniunt, atque ad explenda reliqua conducunt, quam malorum, quæ neglecto genere uno existunt, et reliquis impedimento sunt. Qui Deum vere atque ex animo colit, cito rationes depromet ex eo cultu, quibus et hominum societati utilis sit, et ipsum se non negligat: contra qui socialitatem maxime præ oculis habet; id, quod hominibus utilissimum est, maximeque necessarium, aget, ut eos Deum colere, summeque amare et verbis et exemplis doceat, seque et statum suum ad usum humanæ societatis præparet atque exornet. Qui denique de se suisque commodis primo cogitat, haud ægre videbit, quam conducibile sit et Deum colere, et homines sibi devincire. Nihil igitur mirum videri debet, deductionem naturalium jurium atque obliga-

tionum alios a cultu Dei, alios ab hominum socialitate, denique alios a studio utilitatis propriæ tanquam a capite repetiisse. Atque hoc loco illud etiam animadvertendum, fieri posse, ut earundem actionum, earundem virtutum, vitiorumque aliæ rationes, aliaque momenta ex Dei cultu, aut summis perfectionibus Dei, aliæ ex socialitate hominum tum primæva, tum adventitia, in statu quodam sociali, aliæ ex natura hominis ipsius, et quidem habita ratione facultatum animi, vel corporis, vel status externi eruantur, proferanturque; quæ rationes et momenta omnia naturalia dicuntur, vi solius rationis adinventæ, ex rerum hominisque natura, sive ex intima philosophia deprompta; atque ita homines *eadem* agunt, at non ex *iisdem* rationibus et incitamentis, non *iisdem* propositis finibus.

(1) Qui obligationem naturalem in connexionem momentorum cum actione ponunt, confundunt disciplinas morales, quas a veteribus confusas nimis acerbè conqueruntur, seque velle segregare profitentur; ea enim definitione quidquid convenientiæ, vel utilitatis speciem quoquo modo habet cum natura statuque hominis, ad jurisprudentiam naturalem trahetur.

§. XXI. Principium *essendi* vocant id, per quod res est, aut esse intelligitur id, quod est. Quid igitur illud tandem est, per quod lex seu obligatio naturæ, aut jus seu facultas est, aut esse intelligitur id, quod est? sine dubio voluntas summi Dei, quæ posita creatione rerum non potest non inesse Deo, ob perfectionem infinitam, quæque ipsa creatione rerum manifesta facta est. Aliter de hac re siquid dicitur, aut statuitur, necessitas et vis naturalis juris explicatum nullum habet. Hoc principii genus eo modo definitum vocatur *internum*; quia denotat ea, quæ intus inclusa in re sunt, remque ipsam efficiunt, ut sit id, quod est. Quocirca ad naturas, quas substantias philosophi vocant, maxime adhibetur; de his enim inquiri solet, quibus veluti partibus re, aut ratione distinctis componantur, ceu homo ex corpore et animo: animus ex intelligentia et voluntate. Quando autem non de ipsa natura aut substantia, sed ejus proprietatibus agitur, ac proprietatis cujusdam principia indagantur, tum vocis hujus: *principium*, ea significatio est, ut indicet id, ob quod proprietas inest, aut per quod inesse cognoscitur. Idcirco *principium cognitionis* nuncupatur. Porro jura et obligationes naturales, sive earum complexio, qui est status moralis, non na-

tura quædam aut substantia, sed proprietas est naturæ intelligentis, sive hominis, ac principium hujus proprietatis sive status moralis est illud, ob quod ea inest in homine, sive per quod inesse cognoscitur; idem enim utrisque vocibus exprimitur. Nam id, ob quod proprietas inest, vel ut ajunt, determinatur, est ipsum illud, per quod inesse vel determinari cognoscitur, si de cognitione operationis comparata, non per sensus, vel auctoritatem acquisita sermo est. Nihil igitur inter utrumque loquendi modum interest, nisi quod alter rem in se, alter comparete ad facultatem mentis nostræ exprimat. (XX. b.) Has igitur notiones nunc adhibeamus ad evolvendum id, quod magnopere involutum est.

(a) Principium obligationum ac jurium naturalium natura est, perfecte ac complete sumta, nempe secundum facultates animi, corporis, res externas, secundum triplicem illum nexum, secundum status diversos, denique secundum fines, qui in his omnibus insunt. Natura enim in hunc modum considerata, est id, ob quod status moralis in homine inest, sive per quod inesse cognoscitur (1).

(b) Quoniam natura intelligens eadem est in hominibus cunctis, erit in cunctis status moralis idem, sive eadem jura, eadem obligationes. Jus igitur naturæ, tanquam illarum complexio, jus est universale et commune omnibus.

(c) Naturæ rerum æternæ, necessariæ et immutabiles sunt; igitur jus naturæ æternum, necessarium, immutabile (2).

(d) Nemo, qui ratione utitur, se ac naturam suam, facultates animi ac corporis sui, ac rerum externarum usum ignorare potest, neque summum Deum, aut homines alios, quibuscum vitam degit; hinc neque jus naturæ potest ignorare; erit igitur hoc jus omnibus manifestum, ac ratione propositum seu promulgatum. Si quo in casu ob varia temporum, personarum ac rerum adjuncta ambiguitas juris, aut ignoratio eorum, quæ a primis maximeque necessariis principiis remotiora sunt, aliquando habeat locum; nihil id neque perspicuitati ipsius juris, neque recto ordini rerum, neque felicitati generis humani officiet.

(e) *Objectum* seu *materia* juris naturalis actiones liberæ sunt, ac speciatim *obligationum* naturalium *objectum* actiones illæ, quæ aut repugnant divinis perfectionibus, aut ita sunt necessariæ, ut aliter tolli divina perfectio videatur. *Subjectum* natura intelligens, cui id jus ratione innotescit: *Finis* generatim felicitas humani generis, et illustratio divinæ gloriæ: auctor seu *causa effectrix*, Deus Creator et Governator rerum.

(f) Alias præterea seu proprietates seu justissimas laudes congerunt in jus naturæ, qui dicunt id *unum esse et uniforme*; eoquod uno ex fonte promanet, atque ad unum eundemque finem perducit omnia: universos etiam et singulos, grandes et pusillos similiter obliget, nulla cuiquam concessa immunitate. Idem *norma est*, habeturque *legum positivarum*, tum quod eæ a naturali obligatione deflectere non possint, quin ipsæ cessent esse leges; tum quod positivæ observationem naturalium tueri, et urgere, et perficere, et quaqua ratione adjuvare debent. *Sanctissimum* appellant jus naturæ, id est, perfectissima sanctione munitum, nempe spe beatitudinis summæ et sempiternæ, dein metu maximæ miseræ tum præsentis vita, tum futura sustinendæ perpetuo.

(1) Si qui fines naturæ, aut divinas perfectiones velint principium dicere naturalis juris, non refragabor; re enim conveniunt cum sententia nostra, etsi verbis discrepent. Mihi tamen naturam nominare, potius visum est. Fac enim interrogari te a quopiam, ane aliqua et qualis medicina præscripta sit ægro, sed certo antea exploratam tibi esse peritiam medici, et voluntatem medendi et diligentiam; tum siquid sapias in ea re, responsum reddes ex statu morbi recte expenso, non ex peritia atque industria medici, de qua dubitatio nulla est. Atqui leges, inquit S. Augustinus, medicamenta sunt humanæ infirmitatis; quod æque de naturalibus ac positivis affirmari potest.

(2) Quæ immutabilitati juris naturalis adversari videntur, explicanda sunt iis ex notionibus ac principiis, quæ de jure et obligatione naturali hypothetica supra allata sunt. Ex quibus palam fit, eo, quo declaravimus sensu, jus naturæ hypotheticum vel conditionatum inficias iri, aut impugnari a nemine posse, nisi siquis cum umbris dimicare et concitandæ invidiæ causa malitiose ac imperite vociferari velit; quemadmodum factitatum aliquando fuisse ostendit *Zechius de rigore moderato doctrinæ pontificiæ circa usuras dissert. II. a §. 143*. Haud paulo alio significatu jus hypotheticum aliquando sumitur a juriconsultis, cujus nempe effectus et obligatio ad eventum certæ conditionis suspensa est. Jus naturæ non vage et separatim ab adjunctis, respicit hominum actiones, sed pro certis earum complexionibus, pro certis pactis, certis juribus realibus, certis statibus adventitiis hominem obligat semper, pro aliis diversis nunquam.

§. XXII. Ex principio generali theoretico (§. IX. XXI. a.) principia generalia practica deducuntur naturali cogitandi et ratiocinandi vi. Hujusmodi sunt, quæ sequuntur:

(a) *Omitte, quidquid divinæ perfectioni repugnat*. Negativa, ut patet, hæc est naturæ lex. Porro divinæ perfectioni repugnat quævis divinæ legis transgressio, seu quodvis peccatum: generalis ergo naturæ obligatio est, fugiendi peccati atque evitandæ offensæ Dei. Dein maxime repugnat divinæ perfectioni, si homo abjecta salutis cura, repudiata summa beatitate, ac velut rejecto et despecto summo Deo, in cujus cognitione et amore ea sita est, rebus creatis et

fluxis voluptatibus seu meliori aut dilectiori fini vellet inhaerere. Quare naturalis est obligatio fugiendi ac prætermittendi, quidquid a fine ultimo beatitudinis hominem abducit; ex quo illa etiam obligatio naturæ dimanat, devitandi nempe periculi, quo summus Deus offendi ac beatitas amitti queat. Censetur autem homo istiusmodi periculum subire, siquid agat, omittatve, ita quodammodo cogitans: agam, vel omittam, seu concessum sit a Deo, seu prohibendum, sive abducat a fine beatitudinis, sive non abducat.

(b) Altera affirmativa naturæ lex sic videtur concipi posse: *Fac ea, quibus omissis divinam perfectionem tollere, aut denegare videbere.* Distinctissime eandem, multoque propius expressit divinus Servator: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua; hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut teipsum* (1). Prima ergo sunt generalia caritatis præcepta, et bina officiorum genera, erga summum Deum et hominem. Quia pariter omnes naturæ sumus, adeoque pari jure censendi; idcirco quæ nobis erga nosmetipsos natura præscripsit, aut indulsit; eadem aliis quoque a nobis exhibenda sunt.

(c) Si ad jurisprudentiam naturalem omnes obligationes naturæ referuntur, quemadmodum referendæ omnino videntur, dubium non est, non modo externas actiones, sed internos quoque voluntatis actus legibus naturæ tam negativis quam affirmativis subjacere; quia et hi, ac maxime quidem divinæ perfectioni repugnare possunt, aut ita necessario requiri, ut iis prætermittis divina perfectio tolli videatur (2).

(d) Hactenus de obligationibus maxime actum. Jurium seu facultatum generale principium practicum sic videtur enunciandum: *pro concessio habeto, quidquid consentaneum est finibus naturæ, neque obligationi connatæ vel contractæ repugnat.* Istiusmodi fere sunt edicta prohibitoria legum, per quæ concessum omnibus quidquam censetur, quibus speciatim interdictum non est.

(e) Naturalium obligationum, legum, atque officiorum *collisio* existit, quando pluribus, quibus satisfaciendum est, satisfieri non potest. Ac tum vincit ea obligatio, cui ex præscripto naturæ ac rationis satisfieri præ reliquis debet: *cedit*, cui fieri satis non potest. Huc igitur generalia principia de obligationum collisione pertinent, quæ ex illis pendent animadversionibus, quas de ordine, ac gradibus finium supra indicavimus (§. IV. g. h. i.). Ordine prima est lex negativa supra exposita, ne quid fiat, quod divinæ perfectioni repugnat, et hominis salutem perpetuo pessumdet (3). Inter officia erga Deum et hominem, præstant officia religionis erga summum Deum quibusvis aliis seu officiis seu bonis, quæ consecrari homines possunt. In officiis hominis antecellunt, quæ animum respiciunt, et incolumitas corporis potior est fortunis, ac moralia bona antiquiora esse debent naturalibus. Cum tamen officia affirmativa ea quoque,

quæ Deum attingunt, opportunitatem, tempus, facultatem poseant, iis non tam prætermittis, quam dilatis, satisfieri aliis officiorum generibus aliquando debet: et quia gradus insunt tum in finibus naturæ, tum in officiis, quæ illis respondent, non sic exigenda sunt officia præstabiliora (affirmativa), ut, quæ inferioris ordinis sunt, penitus prætermittantur, præsertim si qua necessitas incidat, qua membra, aut etiam fortunæ graviter periclitantur. Quamvis dein sibi quisque consulere præ aliis queat, quia nemo cuiquam tam propinquus aut proximus est, quam quisque ipse sibi; tamen tum quoque gradus quidam ac modus, intra quem sibi consulit quisque, spectari debet, dein et necessitatis gradus, quo alii conflictantur, ut invento temperamento utriusque officiorum generi fiat satis.

(1) *Math. XXII. v. 37, 38, 39.*

(2) Externa delicta ab internis proveniunt, similiter ac virtutes. « Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala. » *Math. XII. v. 34, 35.* « De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie. » *Math. XV. v. 19.* Jure igitur ab Innocentio P. XI confixa est propositio 10. « Non tenemur proximum diligere actu interno formali » et prop. 11. « Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. » Majore etiam ratione proscriptæ sunt ab eodem propositiones sequentes, quinta: « an peccet mortaliter, qui actus dilectionis semel tantum in vita eliceret, condemnare non audeamus. » Sexta: « probabile est, ne singulis quidem rigore quinquennis per se obligare præceptum caritatis erga Deum. » Septima: « tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possimus. » Viderunt hæc naturæ præscripta de internis actibus vel homines superstitione falsorum numinum obcecari. Locum quendam Ciceronis et Senecæ huc etiam pertinentem adduximus supra (§. XVIII). Addamus aliam utriusque appositam sententiam. Ac Cicero quidem *l. 1. de finib.* « Siqui, inquit, satis sibi contra hominum conscientiam septem esse, et muniti videntur, deorum tamen numen horrent; easque ipsas sollicitudines, quibus eorum animi noctes atque dies exeduntur, a diis immortalibus supplicii causa importari putant. » Seneca vero apud Lactantium *l. 6 c. 24.* acuta interrogatione homini scelerato instat: « demens, quid tibi prodest non habere conscientiam, habenti conscientiam? » Hæc quidem nullis accommodatiora sunt, quam internis.

(3) Hanc quoque legem summam et immutabilem, lumen rationis hominibus prodidit vel in densissima errorum nocte. Juvenal, *satyr. VIII* sic eam expressit:

... Ambigua siquando citabere testis
 Incertæque rei, Phalaris licet imperet, ut sis
 Falsus, et admoto dictet perjuriam tauro;
 Summum crede nefas, animum præferre pudori,
 Et propter vitam vivendi perdere causas.

§. XXIII. Doctrinis, quas adhuc exposuimus, probe instructus, quisquam haud ægre judicium feret de opinionibus aliorum nonnullis, qui in hoc genere famam sibi,

aut infamiam conflagrant. Thomas Hobbes natus in Anglia A. 1588 quinta aprilis, ibidemque extrema senectute defunctus A. 1679 quarta decembris, tum alia opera philosophica, mathematica, historica, tum ad hanc disciplinam pertinentem tractatum *de cive*, et librum alium inscriptum *Leviathan* edidit, pro causa regis potissimum et potestatis regiae, in quam Scoti insurrexerant. Præcipua Hobbesianæ hypotheseos recensebo ipsis verbis auctoris ex Richardo Cumberlando exscriptis, qui eandem data opera confutavit (1).

(a) « Natura dedit unicuique jus in omnia (hoc est, in statu » mere naturali, sive antequam homines ullis pactis sese invicem » obstrinxissent, unicuique licebat facere quæcunque, et in quos- » cunque libebat, et possidere, uti, frui omnibus, quæ volebat et » poterat) . . . sequitur, omnia habere et facere in statu naturæ, » omnibus licere. » *De Cive. Cap. I. §. 10.*

(b) *Unde hoc jus deduxerit, audiatur ipse auctor:* » Unicuique » jus est se conservandi: eidem ergo jus est, omnibus uti mediis » ad eum finem necessariis. Media autem necessaria sunt, quæ ipse » talia judicabit; eidem ergo jus est omnia facere et possidere, quæ » ipse ad sui conservationem necessaria esse judicabit. Ipsius ergo » facientis iudicio id, quod fit, jure fit, vel injuria. » *ibid. Not. in §. 10. Ecce principium, de quo supra (§. XIII. g.) jus ad finem dat jus ad media: et in usu juris standum iudicio utentis (§. XV. b.) Erit ergo justum, quidquid utile? omnino; sic enim inquit:* « Ex quo etiam intelligitur, in statu naturali mensuram » juris esse utilitatem. » *ibid. §. 10. 11. et;* « Breviter, in statu natura, justum et injustum non ex actionibus, sed ex consilio et » conscientia agentium æstimandum est: quod necessario, quod » studio pacis, quod sui conservandi causa fit, recte fit. » *De Cive C. III. Not. in §. 27. Igitur jus omnium in omnes, ex jure se conservandi ducitur.*

(c) *Sed unde jus se conservandi tale ac tantum?* « Fertur, inquit, unusquisque ad appetitionem ejus, quod sibi bonum, et ad » fugam ejus, quod sibi malum est . . . idque necessitate quadam » naturæ non minore, quam qua fertur lapis deorsum. » *ibid. C. I. §. 7.* « illis, qui hæc non pensitaverunt, mirum fortasse videtur, naturam homines dissociavisse, et ad mutuan cædem » aptos produxisse: et tamen hoc perspicue illatum est ex natura » passionum, et præterea experientiae consentaneum. » *Leviathan cap. XIII, atqui et feræ bestiae necessitate naturæ student conservationi suæ; nec tamen in genus proprium grassantur. Vidit id*

Hobbes, et respondere conatus est his verbis. « Sed sunt, inquit » aliquis, animalia quædam bruta, ut apes et formicæ, quæ paci- » fice in eodem alveari, et in eadem formicaria, inter se vivunt. . » Quid ergo impedit, quo minus homines idem faciant? » *Leviathan C. XVII. Sic dein respondet:* « Primo, quod homines inter se » de honoribus et dignitate perpetuo contendunt; sed animalia illa » non item. . . Secundo inter animalia illa bonum publicum et » privatum idem est. Ergo ad bonum privatum dum naturaliter » feruntur, simul procurant bonum commune. Homini autem in » bonis propriis nihil tam jucundum est, quam quod alienis sunt » majora. Tertio, animalia illa, quia carent ratione, in rerum suarum » communium administratione nihil vident, aut videre sibi videntur, » quod culpent; inter homines autem permulti sunt, qui se ceteris » sapientiores, et regendæ civitatis capaciores esse putant, quique » dum suo quisque modo reformare volunt, dissident inter se, et » belli causa sunt. . . Quarto, animalia illa . . . verborum arte » illa carent, qua homines alii alii videri faciunt bonum malum, » et malum bonum; magnum parvum, et parvum magnum; et » alter alterius actiones ita reprehendit, ut inde turbæ oriuntur. » Quinto, animalia bruta inter injuriam et damnum non distinguunt. Itaque quamdiu bene sibi est, ceteris non invident. Homo » autem tunc maxime molestus est, quando otio opibusque maxime » abundat. Postremo, animalium illorum consensio a natura est; » consensio autem hominum a pactis est, et artificialis. Mirum ergo » non est, si ad firmitatem et durationem ejus aliud præter pactum » requiratur, nempe potentia communis, quam singuli metuant, » et quæ omnium actiones ad bonum commune ordinet.»

(d) *Ex his hominum passionibus, ex hoc jure conservandi, indeque orto jure omnium in omnes, quid infert Hobbes de statu naturali hominis?* bellum omnium in omnes. Sic enim ait: « Si addas » jam jus omnium in omnia, quo alter jure invadit, alter jure resistit, » atque ex quo oriuntur omnium in omnes perpetuæ suspensiones... negari non potest, quin status hominum naturalis, antequam in » societatem coiretur, bellum fuerit; neque hoc simpliciter, sed » bellum omnium in omnes. » *De Cive. C. I. §. 12.* « In tanto » et mutuo hominum metu, securitatis viam meliorem habet nemo » anticipatione; nempe ut unusquisque vi et dolo ceteros omnes » tamdiu sibi subjicere conetur, quamdiu alios esse, a quibus sibi » cavendum est, viderit. » *Leviathan. C. XIII.*

(e) *Ne perniciæ afferretur humano generi, belli finem indicat auctor, et initium civitatum:* « Qui igitur de bono præsentate con- » venire non poterant, conveniunt de futuro: » nempe condita » civitate in posterum pacifice vivere coguntur. Sed unde jus imperandi et obligatio parendi proveniet, si jus naturæ nullum est? aut quomodo sublato naturæ jure consistet civitas? jus omne imperandi, etiam divinum in viribus et potentia, seu potius

præpotentia collocatur. « Iis igitur, quorum potentiæ resisti non potest, et per consequens Deo omnipotenti, jus dominandi ab ipsa potentia derivatur (2). »

(f) *At civitates, quarum altera ab altera non pendet, in statu naturali degunt; ergone etiam in naturali statu belli? affirmat:* « Status enim civitatum inter se naturalis, id est, hostilis est. Neque si pugnare cessent, idcirco pax dicenda est, sed respiratio, in qua hostis alter alterius motum vultumve observans, securitatem suam non ex pactis, sed ex viribus et consiliis adversarii æstimat. Atque id jure naturali, ut Cap. II. Art. 10. ex eo, quod pacta in statu naturali, quoties justus intercedit, sunt invalida, ostensum est. » *De Cive Cap. XIII. §. 7.* « Quid aliud sunt plures respúblicae, quam totidem castra, præsiidiis et armis contra se invicem munita; quarum status (quia nulla communi potentia coercentur, utcumque incerta pax, tanquam induciæ breves, intercedat) pro statu naturali, hoc est, pro statu belli habendus est. » *Ibid. Cap. X. §. 17.* (3).

(g) *Quæ vero norma erit civillum legum, earumque justitiæ, si ante constitutas civitates nihil justum, nihil injustum censeri poterat? respondet, ipsas esse normas justitiae ac recti.* « Ostensum est enim cap. VI. art. 9. regulas boni et mali, justitiae et injustitiae, honesti et inhonesti, esse leges civiles, ideoque, quod legislator præceperit, id pro bono: quod vetuerit, id pro malo habendum. . . Ante imperia, justum et injustum non extitere. » *De Cive Cap. XII. §. 1.* « Ut culpa, hoc est, peccatum sit, quod quis fecerit, omiserit, dixerit, vel voluerit contra rationem civitatis, id est, contra leges. » *Ibid. Cap. XIV. §. 17.* (4).

(h) *Quid igitur Evangelio fiet, ait:* « nullæ in hanc rem datæ regulæ sunt a Christo, neque enim venit in hunc mundum, ut ista doceret; imo de his (nimirum jure, politia, et scientiis naturalibus) Christus præcepta tradere, aut quidquam docere præter hoc unum, ut in omnibus circa illa controversiis cives singuli civitatis suæ legibus et sententiis obedirent, ad officium suum pertinere negat. » *De Cive Cap. XVII. §. 12.* (5).

(1) *Traité philosophique des loix naturelles.* Ne miretur, obsecro, benevolus lector impiam atque execrandam Hobbesii hypothesin pluribus a me verbis, seu potius tam multis ipsius auctoris verbis accurate exscriptis commemorari, atque in lucem proferri ea, quæ sempiternis tenebris sepelienda sunt. Est in eo quoque utilitas nonnulla institutionis, ut narrentur veteres impietates et opinionum monstra ponantur ob oculos, quæ simul prognata, simul cum horrore ac detestatione rejecta sunt. Contingit, ut similia actitari nostra ætate, et tanquam nova inventa jactitari a scriptoribus quibusdam videamus. Qui dein ad illos veteres errores reflectet animum, neque novitate percelli poterit, neque quid sentiendum sit sibi, hæsitare. Si circumspectas omnia, et nova cum antiquis conferas, non obscure videbis, Hobbesianam hæresin esse armamentarium illud, ex quo arma auferunt scriptores quam plurimi, quibus in sacrosanctam ecclesiam, omnemque ordinem ecclesiasticum identidem irrumpunt.

(2) *Non congruit sane cum natura hominis, ut sola vi ac metu constringatur, instar immansuetorum animantium; parum etiam et civitatibus et earum rectoribus consultum esse solo timore subjectorum, et ratio docet, et experientia.* Lex Evangelii sectatores suos Principibus subjectos vult non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam Rom. XII v. 5, et primus Ecclesiæ pastor ait: *Subjecti estote... propter Deum... quia sic est voluntas Dei.* I. Petr. II v. 13, 15. de divino imperandi jure actum (§. II. a.).

(3) *Terrifica sane est hæc de statu naturali tum singularum personarum, tum moralium descriptio; sed tamen nec Hobbesius impietatis primus auctor.* Præcursores habuit flagitiosos illos ac nefarios homines, seu humani generis pestes, quorum sensa ac desideria prodita extant Sapient. II. affirmante divino spiritu: *hæc cogitaverunt, et erraverunt. Exceccavit enim illos malitia eorum.* Ibid. v. 21. horum, inquam, non aliud jus, quam vis fuit; sit autem fortitudo nostra lex justitiæ: quod enim infirmum est, inutile invenitur. Ibid. v. 11.

(4) *Justum igitur et bonum censeri debuit præceptum regis Ægypti, quo innocuos masculos interficere curavit* Exod. I. v. 16. *Justum et honestum Jeroboami consilium, ac præscriptum, quando fecit a duos vitulos aureos, et dixit eis: (decem tribubus) nolite ultra ascendere in Jerusalem: ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti,* » III. Reg. XII v. 28. *Justum Medorum ac Persarum edictum, « ut omnis, qui petierit aliquam petitionem a quocunque deo et homine, usque ad triginta dies, nisi a te Rex, mittatur in lacum leonum, »* Daniel. VI v. 7. *Justum, ut alia taceam, Antiochi decretum, quo in despectum divinæ legis carnes porcinas vorare homines probos jussit,* II. Mach. VI v. 18. *Quid mirum, pro atheo habitum a multis fuisse Hobbesium, aut certe quidem divinæ religionis penitus expertem?*

(5) *Ejusmodi telum Hobbesianum in defensores jurium ecclesiæ sæpe intorquent hodie nati reformatores; sed non est hic istiusmodi agitandis controversiis appositus locus; satis est indicasse venenatum fontem, ex quo doctrinas hauriunt, quas pro geometricis demonstrationibus venditant, doctores novi, ac dilucularios quidem istos quis æquo animo ferat, quando de illata in orbem luce gloriantur, nec aliud re ipsa agunt, quam ut Hobbesianam caliginem hominibus offundant.*

§. XXIV. Samuel Pufendorfus in amplo opere de Jure Naturæ et gentium principium socialitatis ex natura rerum hominisque in hunc modum derivavit. (1)

(a) « Id primo homo habet commune cum omnibus animantibus, quæ sensus sui inest, ut seipsum quam maxime amet, seipsum studeat omnibus modis conservare: quæ bona sibi videntur, nitatur acquirere, mala repellere. . . . Et iste quidem cujuslibet erga seipsum amor regulariter tam validus est, ut quævis inclinatio erga quemvis alium hominem ipsi cedat. Equidem videntur quandoque aliqui teneriore affectu alios amplecti, quam seipsos . . . sed præterquam quod hoc non sit perpetuum . . . quidquid pro aliis homo facit, sui nunquam obliviscitur; et communem hominum affectum bene expressit Satanas apud Jobum II. 4. (2) »

(b) « Deprehenditur quoque in homine summa imbecillitas atque naturalis indigentia, ut, si homo solus absque ullo auxilio, per alios homines accedente, in hoc orbe destitutus concipiatur, vita

» ipsi in pœnam data videri posset ; manifestum quoque est , post
 » divinum Numen homini non plus subsidii atque solatii posse ac-
 » cedere , quam ab aliis hominibus . . . Idem tamen homines non
 » minus invicem nocuenti et molestiæ inferre possunt , et sæpe
 » volunt , vel instigante prava libidine vel subigente necessitate
 » seipsos contra aliorum noxas defendendi . »

(c) « Ex hisce positis facile est fundamentum legis naturalis in-
 » venire . Scilicet manifesto apparet , hominem esse animal sui con-
 » servandi studiosissimum , per se egenum , sine sui similibus auxilio
 » servari ineptum , ad mutua commoda promovenda maxime ido-
 » neum ; idem tamen sæpe malitiosum , petulans , et facile irrita-
 » bile , ac ad noxam inferendam promptum ac validum . Ejusmodi
 » animali , ut salvum sit , bonisque fruatur , quæ in ipsius conditionem
 » hic cadunt , necessarium est , ut sit sociabile , id est , ut conjungi
 » cum sui similibus velit , et adversus illos ita se gerat , ut ne isti
 » ansam accipiant eum lædendi , sed potius rationem habeant , ejus-
 » dem commoda servandi aut promovendi . Inde fundamentalis lex
 » naturæ isthæc erit , *cuiilibet homini , quantum in se , colendam*
 » *et conservandam esse pacificam adversus alios socialitatem , in-*
 » *doli et scopo generis humani in universum congruentem . . . (4). »*

(d) « Ex quo consequitur , quia , qui obligat ad finem , simul
 » obligare intelligitur ad media , sine quibus finis non potest obti-
 » neri ; omnia , quæ ad istam socialitatem necessario faciunt , jure
 » naturali præcepta , quæ eandem turbant aut abrumpunt , vetita
 » intelligi . »

(e) « Divisio officiorum , quæ ex lege naturali homini incumbunt ,
 » commodissime videtur institui *secundum objecta* , erga quæ ista
 » sunt exercenda . Quo intuitu illa in tres principales partes dispen-
 » dentur ; quarum prima tradit , quomodo ex solo rectæ rationis
 » dictamine quis sese debeat gerere *adversus Deum* ; altera quomodo
 » *adversus seipsum* ; tertia , quomodo *adversus alios homines* .
 » Quamquam autem primario et directe ea præcepta legis naturalis ,
 » quæ ad alios homines spectant , ex socialitate , quam fundamenti
 » loco substravimus , deriventur ; tamen etiam indirecte officia ho-
 » minis erga Deum , tanquam Creatorem inde deduci possunt ; qua-
 » tenus ultimum firmamentum officii erga alios homines a religione
 » et metu Numinis accedit ; sic ut sociabilis quoque non esset homo ,
 » nisi religione foret imbutus Sola ratio in religione ulterius
 » progredi nequit , quam quousque illa inservit promovendæ tran-
 » quillitati et socialitati hujus vitæ ; nam prout religio salutem ani-
 » marum procurat , ex peculiari revelatione divina provenit . Officia
 » autem hominis erga seipsum ex religione et socialitate conjunctim
 » promanant . Ideo enim quædam non pro absoluto suo libitu homo
 » circa seipsum disponere potest , partim ut cultor idoneus divini
 » Numinis , partim ut commodum et utile membrum societatis hu-
 » manæ esse queat . (5). »

(1) L. II. C. III. §. 14, 15.

(2) « Respondens Satan ait : pellem pro pelle , et cuncta , quæ habet homo , dabit
 pro anima sua . »

(3) Animadversionem hic adnectit auctor non prætermittendam a nobis : « Quo
 » loco tamen et illud monendum , nos in eruenda hominis conditione amori pro-
 » prio priorem locum assignasse , non quod quilibet seipsum solum reliquis om-
 » nibus ubique præferre debeat , aut omnia propria utilitate metiri , eamque
 » quatenus ab aliorum commodo separata est , summum sibi scopum proponere .
 » Sed quia amorem proprium naturaliter homo prius sentit , quam aliorum curam ,
 » eo ipso , quod naturaliter prius est , sentire sui , quam aliorum existentiam .
 » Deinde quia ut ego mei ipsius curam habeam , ad neminem propius , quam ad
 » meipsum spectat . Licet enim scopum nobis præfigamus bonum commune ; tamen
 » cum ego quoque generis humani pars sim , cujus salutem aliqua etiam cura debe-
 » tur ; nemo sane est , cui distincta magis et specialis mei cura incumbere possit ,
 » quam mihi metipsi . »

(4) Cum his quoque verbis notam quandam connectit auctor in hanc sententiam .
 » Neque enim per socialitatem heic intelligimus præcise proclivitatem ad jungen-
 » das societates particulares , quæ etiam malo fine et modo iniri possunt , uti est
 » conjunctio latronum , quasi sufficeret , qualicumque intentione sese cum altero
 » conjunxisse . Sed per socialitatem innuimus ejusmodi dispositionem hominis erga
 » quemvis hominem , per quam ipse benevolentia , pace et caritate , mutuaque
 » adeo obligatione conjunctus intelligitur . . . Diximus autem cuiilibet homini socia-
 » litatem colendam et actu exercendam , *quantum in se* . Quia cum penes nos non
 » sit præstare , ut alii omnes sese erga nos , prout par erat , gerant ; igitur officio
 » nostro satisfacimus , si nihil eorum , quæ in nostra erant facultate , omisimus ,
 » quod istos , ut vicissim erga nos sociabiles essent , permovere possent . »

(5) Ita Pufendorfius in alio opere , quod inscribitur *de officio hominis et civis*
juxta legem naturalem . Cap. III §. 13. Displicent autem in toto hoc systemate ,
 quod cum plausu exceptum est , viris gravibus non pauca capita ; primo quidem ,
 quod præcipua hominis officia erga Deum , seque ipsum , non directe ex ipsa natu-
 ra , sed per ambages et difficiles anfractus derivet ; quasi religio tantum propter
 societatem sit , aut ex societatis utilitate metienda , eique pro temporibus aptanda ,
 aut quasi ipsa etiam ratio ulterius progredi in religione , Deique cognitione et cultu
 non posset , quam quoad felicitati humanæ societatis inservire queat . Enimvero
 nexus religionis cum societate per exiguam officiorum erga Deum indicat partem ,
 neque plana est via , qua ex religione et societate hominis in seipsum officia dedu-
 cantur , præterquam quod ordini repugnet , prius civem informandum sumere ,
 quam hominem . Dein quod auctor dicit : *religio , prout salutem animarum procu-
 rat , ex peculiari revelatione divina provenit* , non continuo probari potest , quasi
 humana ratio nihil doceret de statu vitæ alterius , ejusque beatitate aut miseria , quæ
 præcise ex vita anteacta definienda erit . Denique pessime traducitur hæc theoria a
 nonnullis ad carpandos viros solitarios , totumque institutum hominum sese Deo devo-
 ventium , quasi qui in medio versantur foro , histriones , et agyrtae et mimi , et ambu-
 baia , et saltatores plus sapienter , sanctiusque observarent primam naturæ legem a
 summo Deo præscriptam , ac ii , qui Deo et contemplationi divinitatis rerumque eter-
 narum se dant . Ita fit nempe in hac disciplina , si neque ad ordinem , neque ad
 gradus finium naturæ satis attenditur . Primum illud est , ut quisque prospiciat
 futuræ sorti , quæ finem non habebit , atque ex presenti vita pendet . Dein expen-
 dendum , quatenus ab universis ac singulis colenda sit humana societas . Unde enim
 præceptum naturæ exculpent ita singulos afficiens , ut nefas sit homini adulto in
 loca sola , aut arctiora claustra sese abdere , non alio animo , quam ut summo cum
 bono penitus se jungat , et in tuto collocet salutem suam ? Aliorum de naturali
 jure principia vel indicasse uno verbo satis erit . Magno enim numero excogitata
 sunt ; uti cum primam juris originem deducerent ex utilitate cujusque , ex conve-
 nientia cum natura , ex perfectionibus rerum , ex stimulis naturæ , ex triplici amore
 hominis , ex recta constitutione , seu felicitate generis humani , ex voluntate aut
 cultu Dei , ex doctrina orthodoxa de statu integritatis , ex veritate reali etc .